

Giuseppe
Maria
Zanghí

Noc
Evropske
kulture

AGONIJA ZAHODNEGA SVETA?

Giuseppe Maria Zanghí
NOČ EVROPSKE KULTURE
Agonija zahodnega sveta?

Giuseppe Maria Zanghí

**NOČ EVROPSKE
KULTURE**

Agonija zahodnega sveta?

DRUŽINA in NOVI SVET 2018

KAZALO

PREDSTAVITEV ZBIRKE UNIVERSITAS	7
I	11
II	39
III	47
IV	69
SKLEP	85

PREDSTAVITEV ZBIRKE UNIVERSITAS

Globalna kulturna kriza, ki smo ji danes priča, na poseben način odseva in se izraža na področju vzgoje in izobraževanja novih generacij. Organiziranost znanstvenih disciplin in ved na univerzah je močno razdrobljena in oddaljena od življenja. Posledično sta v temeljih ogrožena dva osnovna cilja univerzitetne ustanove: dosledni in svobodni pristop k odkrivanju resnice – v idealni in bratski skupnosti raziskovalcev – in njeni izmenjavi na različnih znanstvenih področjih ter ustrezna strokovna priprava na kakovostno služenje družbi s konkretno usposobljenostjo, ki si jo v današnjem času lahko pridobimo.

Razdrobljenosti in odtujenosti znanstvenih disciplin ni mogoče premagati, če prej ne presežemo razbitih osebnih, družbenih in skupnostnih odnosov. Celovitosti človeškega znanja (to je obširnejše od praktičnega), ki ohranja tradicijo in je obenem odprto za novosti, ni mogoče osvojiti, če si prej ne pridobimo dimenzije edinosti v vsem njenem bogastvu z ozirom na osebo in družbo.

Iz navedenega razloga se je pojavila potreba po takšnih vzgojnih in študijskih skupnostih, v katerih

naj bi odnos med osebami dajal pečat povezanosti med disciplinami. Znanje, ki ga v luči evangelija in krščanskega nauka od znotraj oživlja ta edinost in je pozitivno naravnano do slehernega pristnega iskanja resnice in dobrega, pospešuje celostno rast osebe in prihodnje svetovne družbe.

Zavedajoč se te resničnosti in potrebe, da bi nanjo ustrezno odgovorili, je Chiara Lubich 15. avgusta 2001 uvedla poletno šolo »Za kulturo edinosti« oziroma tečaj celostnega oblikovanja, ki ga je predlagal Višji inštitut za kulturo (ISC) *Sophia*. Ta se navdihuje ob temeljnih idejah duhovne in družbene izkušnje gibanja fokolarov.

Poletna šola se odlikuje po širokem spektru interdisciplinarnosti, ki je naravnana k spoznavanju in izražanju celostne identitete in poklicanosti osebe v skupnosti in njenega življenja v družbi. Poteka pri Centru za ekumenska srečanja (*Ökumenisches Begegnungszentrum*) v Ottmaringu (Nemčija) ciklično, in sicer petnajst dni na leto štiri leta zapored. Pri njeni izvedbi pomaga kakih trideset docentov, specialistov za različna področja, ki poučujejo na šoli *Abbà*. Ta šola je interdisciplinarni laboratorij na področju mišljenja in se posveča študiju doktrinalnega bogastva karizme edinosti in njenih mnogovrstnih povezav, potrebnem za razumevanje in vodenje različnih znanstvenih disciplin. Doslej se je je udeležilo nekaj sto študentov in mladih diplomirancev z vsega sveta, ki so dosegli zavidljive rezultate.

Vzgojni načrt ISC kot absolutno prioriteto poudarja medsebojno povezovanje in harmonično dopolnjevanje študija in življenja. Na ta način lahko pridemo tako do védenja, ki ga osvojimo s študijem znanosti (z

modrostnim navdihom zaradi vcepljenosti v življenje po evangeliju), kot tudi do velike modrosti (ta se razvija s pomočjo znanstvenega raziskovanja na različnih področjih védenja. S tem se skušamo izogniti enostranski izobrazbi in doseči celostno formacijo osebe. Program poletne šole zato neločljivo povezuje tako izkušnjo življenja v luči karizme edinosti kot tudi predavanja, ki so obenem teoretična in praktična. Oba dejavnika sta recipročno naravnana drug na drugega v takšnem smislu, da vsebina predavanj nastaja iz odprtosti do izkušnje življenja v edinosti, slednje pa črpa vso svojo moč iz predloga s kulturno vsebino, predstavljeno v teoretičnem in praktičnem delu predavanj. Zbirka *Universitas* namerava posredovati ne samo običajnim naslovljencem, ampak tudi širši javnosti nekatera predavanja, ki so bila zasnovana in izvedena v povezavi z navedeno tematiko. Sàmo ime zbirke, ki se sklicuje na prvotni pomen univerzitetne ustanove, nastale v kontekstu srednjeveške krščanske kulture, želi povabiti k povezanosti razuma in prakse: ta je že sama po sebi zapisana v raziskovanje, ki je avtonomno in obenem združuje različna znanja. Po posrečeni in tehtni odločitvi se začnja z natisom knjige, v kateri Giuseppe Maria Zanghí s strastno ljubeznijo in z veliko jasnostjo prodorno razmišlja o usodi evropske kulture in *kairós*-u. O njegovi sporočilnosti današnjemu času razmišlja izrazito v luči evangelija. Začrtal si je obzorje, znotraj katerega so postopoma nastajale strani, na katerih je podal sintezo in ugotovitve različnih znanstvenih področij, ki idealno zarisujejo temeljno idejno usmeritev zbirke.

Agonija je stanje pred smrtjo.
Pomeni pa tudi globoko tesnobo
in boj
ter upanje na življenje po smrti.

I

*Bog umira. V Evropi je celó že mrtev /.../.
Zastavljamo si vprašanje: zakaj v Evropi?
Zakaj samo v Evropi? Zakaj je edino Evropa
na vsem planetu in v zgodovini človeštva
ustvarila civilizacijo brez Boga?*

André Glucksmann

1

Vsebina knjige *Tretja smrt Boga*¹ izpod peresa Andreja Glucksmanna me je privedla do bolečega vprašanja, ki me že dolgo časa priganja k iskanju odgovora. Zakaj je naša Evropa v zadnjih stoletjih ustvarila kulturo (in jo izvozila), ki na Boga ne gleda kot na skrivnost, ampak je iz njega naredila problem?² Ali je ta problem nerazrešljiv? Ali je posledično tudi človeka spremenila v problematično bitje, ki močno zapleta svoj odnos do samega sebe, do drugih, do veselja in z Absolutnim? Ali je človeka prepustila strašljivi samoti, ki je moderni pojav »množice« ne more prikriti? Ali je slednji celó ne povečuje in povzroča? Človek je osamljen, ostal je brez obzorja, na katerem bi se lahko pojavili tudi mnogi drugi ljudje. Nima skupnega obzorja, ki bi mu omogočil, da naš pogovor ne bi bil skupek bistrournih, pametnih in učenih monologov ... Priznavam, da me celó pozorna in spoštljiva srečevanja z ljudmi iz sveta kulture v srcu navdajajo z močnim občutkom hladu. Zdi se mi, kot da bi se učen pogovor v nekakšni nočni samoti razuma spremenil

1 A. Glucksmann, *La troisième mort de Dieu*, Pariz 2004. Op. prev.

2 *Skrivnost* je v polnosti povezana z »objektom«, katerega razsežnosti, globine in sáme biti spoznavalec ni sposoben zaobjeti. *Problem* je v polnosti povezan s »subjektom«, ki na objekt prenaša svoje omejene zmožnosti gledanja in jim ga podredi.

v zoro, ki naznanja sivino in hlad. »Ali ni vse hladnejše? Ali ni nastopila noč, vse hladnejša temna noč« (Friedrich Nietzsche)? Zaradi tega se mi neprestano poraja naslednje vprašanje: ali kot vernik lahko razumem ta dramatični in vznemirljivi pojav v sodobni zahodni Evropi, katerega vpliv je opazen skoraj povsod, ki si je nadel obraz ateizma in je dejansko navzoč v vsej kulturi ter globoko zadeva tudi mene? Rad bi ga resnično razumel in o njem ne samo akademsko razpravljaj. Usposobiti se moram za dialog s prav to kulturo, za takšen pogovor z njo, ki razsvetljuje tudi mene samega in jasno upošteva njen negativni naboj.³

3 Sodobna kultura ima veliko pozitivnega, močnega in pristnega. Navajam besede, s katerimi je to jedrnato izrazil Janez Pavel II., ko je v Bruslju govoril predstavnikom najvišjih ustanov Evropske skupnosti (21. maj 1985): »Zadnja stoletja, ki so oblikovala današnjo Evropo, zaznamuje intenzivni razmah človeške dejavnosti: priča smo hitremu razvoju znanosti in tehnike. Istočasno človekovo razmišljanje o samem sebi raziskuje bogastvo osebe in temelje družbenega življenja. Smo v času, ko filozofi zarisujejo nove poti za dejavnost razuma. Živimo v času, ko se veliki juristi znova lotevajo preučevanja temeljev prava. Vrednoti svobode in enakosti spadata med temeljne človekove pravice. Vse to vodi k novim pogledom na svet, k novim industrijskim revolucijam in h globokim spremembam družbenega ustroja.« Ob priznavanju tega pozitivnega ozadja pa Janez Pavel II. ni pozabil omeniti temnih senc, ki obremenjujejo evropsko kulturo: »Vendar pa rast splošnega bogastva zelo malo pripomore k napredku pravičnosti. Obsodbe vredni so nacionalni partikularizmi, zgodovino vellesil pa zaznamujejo boji za premoč. Ker se je človek zavedel svojih zmožnosti napredka, se ga je v teh obdobjih polastila nekakšna pijanost. Racionalistični optimizem, ki se navdihuje ob človekovih dosežkih, le-tega vodi k zanikanju transcendentnih idealov, pri čemer pozablja na obvladovanje lastnega genija. Različni filozofski in ideološki miselni tokovi omalovažujejo vero in vodijo k dvomu o obstoju Boga, ta pa se nato razširi na človeka samega in mu odvzame polno spoznanje smisla življenja. Do

Z njo se je treba ukvarjati prav zato, ker verujem v Boga, Ljubezen, ki je Gospod zgodovine. Prepričan sem v njeno neizogibno naravnost k pozitivnemu, ki je danes sicer močno načeto, vendar ni zato ni nič manj resnično in je usmerjeno k novim nalogam.⁴ Nikoli ne smemo pozabiti, da se pogovarjamo z ljudmi in ne s teorijami. Slednje okostenijo, jih absolutizirajo, so samozadostne. Ljudje pa smo večni romarji na poti nikoli zaključenega iskanja tega, kar nasiti našo lakoto in žejo po lepoti resnice in ljubezni – smo bitja, ki v dvomu prosimo za gotovost, tavamo izgubljeni v mnogoterih nejasnostih in hrepenimo po vedrem miru, ki ga najdemo v skupnosti. V kulturi evropskih dežel, ki imajo svoje korenine v velikem grško-rimskem humanizmu, oplojenem z judovskim in

brezmejnosti skušajo povečevati človekovo moč oziroma dinamičnost njegove zgodovine. Posledica tega je pojav ideologij in političnih sistemov, ki ovirajo človekovo svobodo in zmanjšujejo njegovo plemenitost. Praktično zanikanje mnogih duhovnih vrednot vodi človeka k takšnemu ravnanju, da za vsako ceno hoče doseči zadovoljitev svoje čustvenosti in ne priznava osnov etike. Zahteva svobodo in beži pred odgovornostjo. Hrepeni po bogastvu in v svoji okolici ne prispeva k odpravi revščine. Razglaša enakost vseh in je prepogosto netoleranten do drugih ras. Kljub temu, da zase zahteva vse in si prilašča, kar mu je dostopno, je sodobni človek podvržen skušnjavi dvoma o smislu življenja, tesnobe in nihilizma.«

- 4 »Kljub temu, da sodobnemu duhovnemu človeku zadajajo hude rane problemi in dvomi, v njegovem srcu vera ne ugasne in v njem še naprej žari upanje. Morda ta mučna težavna situacija v sebi skriva priložnost za vero, morebiti ji je prav v njenem času zgodovine dana posebna naloga. Vsa naša problematika z vsemi njenimi slutnjami in predvidevanji ni nič drugega kot senca Njega, ki prihaja« (S. Bulgakov, *La luce senza tramonto*, 1916, it. izd., Rim 2002, str. 4).

krščanskim humusom, dejansko ne moremo mimo zelo razširjene in splošne resničnosti, ki se v imenu »subjektivne« svobode misli v polnem pomenu besede predstavlja kot brezbriznost v odnosu do krščanskega Boga oziroma do katere koli druge pojavnosti Absolutnega. Zaradi tega brezupni tok minljivosti življenja na tem svetu popolnoma posrka vase. Močne vsebine, ki morejo dati človekovemu življenju smisel, iščejo ljudje samo znotraj vase zaprte zgodovinske stvarnosti, ta pa ne more drugače, kot da jih razkroji. Ker je povsem prepuščen zgodovini, ki jo razume kot tok dogodkov brez možnosti kakršne koli drugačne smeri, razen te, ki jo vsakič povzročijo posamezniki – torej drobci, ostanki –,⁵ in kot entropijsko usmerjeno k svojemu koncu, evropski človek izkuša globoko in bolečo tesnobo. Po eni strani sanja, da bi ustavil trenutek, ker je samo v njem mogoče srečati »to, kar je«. Po drugi strani pa doživlja muko, da je s tem obsojen na smrt, kajti če je življenje samo in povsem vezano na čas in če ga zaustavimo v nekem trenutku, pomeni, da se predajamo smrti (Faust).⁶ Ta situacija, ki jo

5 Človek v današnjem času živi kot brodolomec, ki se na srečo še ni popolnoma sprijaznil s svojo usodo. »In takoj prične / potovanje / kot / po brodolomu / preživeli / morski pes« (G. Ungaretti, *Allegria di naufraghi*, v: *Vita di un uomo*, Milano 1988, p. 62). Ta občutek brodoloma je tesno povezan z močnim doživljanjem samote in smrti, ki pa ga še preučujejo. »Umikam se; polni se / senca mirt / in prepuščam se pomirjujočemu prostoru. / Niti ljubezen ne približa / srečnih gozdnih harmonij / v uri, ki je edina z menoj: / raj in močvirje / spita v srcu mrtvih. / In pokopani v meni poje, / nanj pritiska groblja / kot korenina, in preiskuje znamenja / nasprotne poti« (S. Quasimodo, *Un sepolto in me canta*, iz *Poesie e discorsi sulla poesia*, Milano 2000, str. 48).

6 Göthejev *Faust* je za moderno dobo to, kar je bila za srednji vek

bolj doživljamo, kot o njej razmišljamo, ima v svojem bistvu trdo jedro teoretičnega in bojevitega ateizma. Obseg in intenzivnost zavestnega zanikanja Boga ni sta v sorazmerju z veliko razširjenostjo brezbriznosti. Omenjeno jedro slednjo podpira od znotraj, večja in usmerja pa jo tudi vedno bolj razširjeno nekritično sprejemanje povsod navzočih medijev. Na tem mestu se ni mogoče izogniti vprašanju, na katerega bom skušal odgovoriti kot kristjan. Vprašanje se glasi: *zakaj?* Zakaj se to dogaja v svetu, v katerem so izdelali močan, izvirni, duhovni, umetniški, filozofski, znanstveni, pravni in politični humanizem? Zakaj do tega prihaja v svetu, ki se je srečal z evangelijem in je slišal oznanilo – to ga je prekrvasilo in spremenilo –, »Kristus je vstal!«? Zakaj se ta svet, potem ko je ustvaril nesporno veliko kulturo, ki se je izrekala za krščansko in je na svoj način to tudi bila, danes spet ves in na

Božanska komedija: obe deli sta vrhunski pesniški *sumi* znanja in življenjske izkušnje, ki sta nastali znotraj močno različnih kulturnih obzorij. Eno je religiozno, drugo posvetno. Ni mogoče prezreti, da je nemir, ki je usmerjen k pomirjujoči transcendenci dantejevskega vzpona k lučem Empireja, navzoč tudi v Göthejevem delu. Še posebno v zadnjih spevih se srečamo z odprtostjo – res je, da je ta bolj lirski kot duhovni –, ki je usmerjena k upanju: slednje je polno ganljive iskrenosti »večne ženskosti«. Mahler, ki je bil zvest Göthejev pristaš, je to upanje z nedosegljivo lepoto izrazil v svoji osmi simfoniji. Zdi se, da moderna evropska kultura kljub vsemu ne zmore v sebi zamolčati – mogoče je to njena najgloblja skrivnost – klica po tistem, kar je Sergej Bulgakov znotraj bogate tradicije imenoval ustvarjena Modrost (*Sofia*). Ta tema je kot globok navdih, vonjava in privid navzoča v vseh kulturah. Velika krščanska tradicija, ki je bila vedno naravnana na hipostazo (osebo), je tej tematiki nadela marijansko obliko in obraz. Lahko rečem, da bo ob močnem vdoru Duha omenjena resničnost v današnjem času jasno prišla do izraza.

široko pogreza v temačnost in tesnoba, iz katerih Kristus po svojem vstajenju želi potegniti človeka? Če hočemo doumeti bistvo vprašanja, pomeni, da moramo biti na takšni stopnji zavedanja, kakršne morda še nismo vsi dosegli. Problematiko zavedanja krize osvetljujejo, k njej vodijo in o njej vznemirljivo govorijo naslednje besede Janeza Pavla II., ki je na 5. simpoziju evropskih škofov dejal: »Krise evropskega človeka so krize kristjana. Krize evropske kulture so krize krščanske kulture.« »Še globlje lahko zatrdimo, da te preizkušnje, skušnjave in izhod iz evropske drame za krščanstvo in Cerkev ne predstavljajo samo zunanjih težav in ovir /.../, ampak so v določenem smislu dejansko tudi njun notranji problem.« »Polni začudenja spoznavamo, da so krize in skušnjave evropskega človeka in Evrope obenem tudi krize in skušnjave krščanstva ter Cerkve v Evropi.« »V tej luči lahko krščanstvo v avanturi evropskega duha odkrije skušnjave, nezvestobe in tveganja, ki so lastna človeku v njegovem temeljnem odnosu do Boga v Kristusu.«⁷ Ne smemo torej misliti, četudi se lahko zdi paradoksalno, da je ateistični in z ravnodušjem napolnjeni tok sodobne evropske kulture za krščansko kulturo »zunanje« dejstvo. So določene stvari, ki zadevajo tudi njene globine, ker imajo v njej svoje korenine. Poskušajmo doumeti pomen teh trditev. Dobra novica, t.j. krščanski evangelij, sama po sebi ni kultura. Dejansko je kultura – govorim z vidika vernika – spremembam naklonjeni povzetek odgovorov, načrtov, ureditev, vprašanj in besed, ki se porodijo v razu-

7 *L'Osservatore Romano*, 7. oktober 1982.